

Evaluation of Urban Regeneration for the Development of Cultural Heritage Tourism in the Historical Context of Tabriz City

Original Article

Ladan Aghlara¹, Hassan Ahmadzadeh^{2*}, Ali Panahi²

1- Ph.D Candidate of Geography Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

2- Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2024-05-02

Revised: 2024-06-20

Accepted: 2024-07-11

Keywords

Historical - cultural texture

Tabriz city

Tourism

Urban regeneration

ABSTRACT

Introduction

The city of Tabriz is one of the tourism hubs of the northwest region and the main tourism center of East Azerbaijan province. Tabriz, with its beautiful and eye-catching nature, cultural places, and historical buildings, has great potential for tourism development and every year many tourists from different parts of the country come to this city for sightseeing and entertainment. Therefore, the necessity of creating the historical - cultural texture of Tabriz and helping the integrated development of this city requires a different approach, among which we can mention the development of tourism with the ultimate goal of - creating the different historical textures of this city. The existence of various attractions without considering the cultural industries and the development of important and influential urban components cannot lead to the development of tourism in Tabriz. In this way, the future field of this research is to examine the main factors affecting the development of urban tourism, which have been undervalued in past plans and research and only seek to create the use of attractions to strengthen the role of historical texture and revitalization. The worn texture of different areas of the city has been; Therefore, their results have not been able to use the opportunities, funds, and historical - cultural capabilities of the city to recreate it and, therefore, develop the city's tourism, and as a result of the regression of economic - social conditions, living quality, and other physical and social disorders. and prevent the economy of the city; Therefore, the research question is, what are the effective factors for the development of cultural heritage tourism in the historical texture of Tabriz city?

Materials and Methods

This article investigates the potential of urban regeneration through tourism based on cultural heritage in the historical and cultural texture of Tabriz city with a case study approach. Like other case studies, this review was conducted with more than one source, including library sources, field studies, and also semi - structured interviews, conducted with 19 experts. The statistical population of the interviewees included urban experts, obtained by theoretical saturation in the interview process. The sample was divided into three different categories: to discover the potential areas of research, the statements of the interviewees were classified, and through qualitative content analysis to extract the strategic factors of strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT) of the case Analysis was done. To prioritize the strategies obtained from the SWOT analysis, the ex-

* Corresponding author: h_ahmadzadeh@iaut.ac.ir

pers' opinions were analyzed by collecting questionnaires and using the analytical network process (ANP) model with the help of Super Decision software to score the extracted items. It was analyzed through qualitative content analysis to extract the strategic factors of strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT). In the next step, the SWOT matrix was expanded by organizing the internal and external strategic factors that are the main foundation of the development strategy. To prioritize the strategies obtained from the SWOT analysis, experts' opinions were analyzed through questionnaires and using the Analytical Network Process (ANP) model with the help of Super Decision software to score the extracted items. The main advantage of this approach is the influence of prioritized internal and external factors in alternative strategies for urban regeneration and tourism development. ANP is a commonly used criteria decision-making method, which performs pairwise comparisons between factors to prioritize them using an eigenvalue calculation approach. The purpose of using ANP in the SWOT framework was to systematically evaluate SWOT factors and equalize their intensity.

Findings

According to the results of the SWOT analysis, the most important limitations are the lack of a comprehensive tool for cultural policy (0.0182), the lack of sustainable financial resources for cultural activities, and tourism facilities (0.0114), the decrease in the quality of Tabriz carpets. (0.0153), and reducing the quality of spaces related to cultural events and ceremonies (0.0134). The most important opportunities are the use of historical monuments as centers of social and cultural events (0.0629), the revival of the carpet weaving industry (0.0554), and the revival of local ceremonies and local music (0.0411). The most important disadvantages and weaknesses are the competition for carpet production by other countries (0.0411) and the destruction of public spaces, such as part of the historical textures of the bazaar, and the destruction of historical monuments such as Alisha's castle and citadel (0.0244). The most important strengths are the historical monuments such as the historical market, the fortress, and

the Alisha citadel (0.07070). To develop strategies, external opportunities, and internal strengths were used, and strategies were tried to reduce external threats and internal weaknesses. Based on the SWOT table, the resulting strategies were prioritized using the amp model in the Super Decision software. The findings indicate that defensive strategies (WT) with a weight of 0.0575 have the highest priority in reducing the city's vulnerability. Following these strategies, there are attack strategies (SO), revision strategies (WO), and diversification strategies (ST).

Conclusion

Tourism development, if done purposefully, causes regeneration in the historical texture of Tabriz. Due to the existence of many historical attractions in the historical texture of Tabriz and the potential to attract tourists, the strengthening and revitalization of tourist centers can be the driving engine of urban regeneration in this area. It should be mentioned that if tourism development in this texture is not targeted, it will destroy the texture structure, crowding traffic, and the comfort of the residents. To realize urban regeneration for the development of cultural heritage tourism in the historical texture of the city of Tabriz, six implementation policies can be considered, which include:

1. Preparation of approved regulations for the protection of historical cultural tissues of Tabriz city
2. Urban design with the renewal of urban life in the historical cultural textures of Tabriz city
3. Supporting tourist and historical attractions by strengthening investment and determining appropriate uses in the city of Tabriz
4. Avoid extensive physical interventions and emphasize the protection of the unity of the physical and social structural system in the historical cultural texture of Tabriz city.
5. Renewing the economic life of cultural and historical areas in Tabriz.
6. Planning the protection and revitalization of individual buildings, collections, areas, and historical areas of Tabriz city.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Aghlara L. Ahmadzadeh H. Panahi A. Evaluation of Urban Regeneration for the Development of Cultural Heritage Tourism in the Historical Context of Tabriz City. Urban Economics and Planning Vol 5(2):58-74. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2024.455411.1482

ارزیابی باز آفرینی شهری برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز

مقاله پژوهشی

لادن عقل آراء^۱؛ حسن احمدزاده^{۲*}؛ علی پناهی^۲

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
۲- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

چکیده

مقدمه

شهر تبریز یکی از قطب‌های گردشگری منطقه شمال غرب و کانون اصلی گردشگری استان آذربایجان شرقی است. این شهر با برخورداری از طبیعت زیبا و چشم‌نواز، اماکن فرهنگی و ابنیه تاریخی، از پتانسیل‌های زیادی برای توسعه گردشگری برخوردار است و سالانه گردشگران زیادی از نواحی مختلف کشور برای گردش و تفریح به این شهر می‌آیند. از این رو، ضرورت طرح‌های بازآفرینی بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز و کمک به توسعه یکپارچه این شهر، رویکردی متفاوت را می‌طلبد که از آن جمله می‌توان به توسعه گردشگری با هدف نهایی بازآفرینی در بافت‌های تاریخی مختلف این شهر اشاره کرد. وجود جاذبه‌های گوناگون بدون در نظر گرفتن صنایع فرهنگی و توسعه مؤلفه‌های شهری مهم و تأثیرگذار، نمی‌تواند موجب توسعه گردشگری در تبریز شود. به این ترتیب، عرصه پیش روی این پژوهش، بررسی عوامل اصلی مؤثر بر توسعه گردشگری شهری است که در طرح‌ها و تحقیقات گذشته، کمتر ارزیابی شده و فقط به دنبال ایجاد بهره‌گیری از جاذبه‌ها برای تقویت نقش بافت تاریخی و احیای بافت فرسوده مناطق مختلف شهر بوده‌اند؛ بنابراین آن‌ها نتوانسته‌اند از فرصت‌ها، سرمایه‌ها و توان‌های تاریخی - فرهنگی شهر برای بازآفرینی آن و از این رو، توسعه گردشگری شهر استفاده کنند و در نتیجه، از پسرقت شرایط اقتصادی - اجتماعی، کیفیت زیستی و دیگر نابسامانی‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهر جلوگیری به عمل آورند؛ بنابراین سؤال تحقیق این است که عوامل مؤثر برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز کدام‌اند؟

مواد و روش‌ها

این مقاله با رویکرد مطالعه موردی به بررسی پتانسیل بازآفرینی شهری از طریق گردشگری مبتنی بر میراث فرهنگی در بافت تاریخی فرهنگی شهر تبریز می‌پردازد. مانند سایر مطالعات موردی، این بررسی با بیش از یک منبع انجام شده است که شامل منابع کتابخانه‌ای، مطالعات میدانی و همچنین مصاحبه نیمه‌ساختار یافته بود که با ۱۹ متخصص انجام شد. جامعه آماری مصاحبه‌شوندگان شامل خبرنگاران شهری بودند که با اشیاع نظری در فرایند مصاحبه به دست آمد و نمونه به سه دسته مختلف تقسیم شد: برای کشف حوزه‌های بالقوه تحقیق، اظهارات مصاحبه‌شوندگان طبقه‌بندی و از طریق تحلیل محتوای کیفی برای استخراج عوامل استراتژیک قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای اولویت‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده از تحلیل نظرات کارشناسان از طریق پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری و با استفاده از مدل فرایند شبکه تحلیلی (ANP) با کمک نرم‌افزار Super Decision برای امتیازدهی به موارد استخراج شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از طریق تحلیل محتوای کیفی برای استخراج عوامل استراتژیک قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) تجزیه و تحلیل شد. در مرحله بعد، ماتریس SWOT با سازماندهی عوامل

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۳
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۳۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۱

کلمات کلیدی

بازآفرینی شهری
بافت تاریخی - فرهنگی
گردشگری
شهر تبریز

منظور کاهش تهدیدهای خارجی و ضعف‌های داخلی تدوین شود. بر اساس جدول SWOT، استراتژی‌های حاصل با استفاده از مدل ANP در نرم‌افزار Super Decision اولویت‌بندی شدند. یافته‌ها اشاره دارد که استراتژی‌های دفاعی (WT) با وزن ۰/۰۵۷۵ از بالاترین اولویت در کاهش آسیب‌پذیری شهر برخوردارند. به دنبال این استراتژی‌ها، استراتژی‌های حمله (SO)، استراتژی‌های بازنگری (WO)، و استراتژی‌های تنوع (ST) مطرح هستند.

نتیجه‌گیری

توسعه گردشگری اگر هدفمند صورت گیرد، باعث بازآفرینی در بافت تاریخی تبریز می‌شود. به علت وجود جاذبه‌های تاریخی فراوان در بافت تاریخی تبریز و پتانسیل برای جذب گردشگر در واقع تقویت و احیای مراکز گردشگری می‌تواند موتور محرک بازآفرینی شهری در این محدوده شود. باید گفت که اگر توسعه گردشگری در این بافت هدفمند نباشد، باعث از بین بردن ساختار بافت، شلوغی و ترافیک و صلب آسایش از ساکنان خواهد شد. در راستای تحقق بازآفرینی شهری برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز، شش سیاست اجرایی را می‌توان در نظر گرفت که شامل:

۱. تهیه ضوابط مصوب حفاظت از بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛
۲. طراحی شهری با تجدید حیات شهری در بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛
۳. حمایت از جاذبه‌های گردشگری و تاریخی از طریق تقویت سرمایه‌گذاری و تعیین کاربری‌های متناسب در شهر تبریز؛
۴. اجتناب از مداخلات کالبدی گسترده و تأکید بر حفاظت از وحدت نظام ساختاری کالبدی و اجتماعی در بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛
۵. تجدید حیات اقتصادی عرصه‌های فرهنگی و تاریخی در شهر تبریز؛
۶. برنامه‌ریزی حفاظت و احیای تک‌بناها، مجموعه‌ها، محدوده‌ها و عرصه‌های تاریخی شهر تبریز.

استراتژیک داخلی و خارجی که زیربنای اصلی استراتژی توسعه هستند، بسط داده شد. برای اولویت‌بندی استراتژی‌های به‌دست‌آمده از تحلیل SWOT، نظرات کارشناسان از طریق پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری و با استفاده از مدل فرایند شبکه‌ی تحلیلی (ANP) با کمک نرم‌افزار Super Decision برای امتیازدهی به موارد استخراج‌شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مزیت اصلی این رویکرد، تأثیر عوامل داخلی و خارجی اولویت‌بندی‌شده در استراتژی‌های جایگزین برای بازآفرینی شهری و توسعه گردشگری است. ANP یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره است که معمولاً مورد استفاده قرار می‌گیرد، که مقایسه‌های زوجی بین عوامل را برای اولویت‌بندی آن‌ها با استفاده از رویکرد محاسبه ارزش ویژه انجام می‌دهد. هدف از استفاده ANP در چارچوب SWOT، ارزیابی سیستماتیک عوامل SWOT و یکسان‌سازی شدت آن‌ها بود.

یافته‌ها

طبق نتایج تحلیل SWOT، مهم‌ترین محدودیت‌ها عبارت‌اند از: نبود ابزار جامع برای سیاست‌گذاری فرهنگی (۰/۰۱۸۲)، فقدان منابع مالی پایدار برای فعالیت‌های فرهنگی و امکانات گردشگری (۰/۰۱۱۴)، کاهش کیفیت فرش تبریز (۰/۰۱۵۳)، و کاهش کیفیت فضاهای مربوط به رویدادها و مراسم فرهنگی (۰/۰۱۳۴). مهم‌ترین فرصت‌ها عبارت‌اند از: استفاده از بناهای تاریخی به عنوان مراکز رویدادهای اجتماعی و فرهنگی (۰/۰۶۲۹)، احیای صنعت قالی‌بافی (۰/۰۵۵۴)، از احیای مراسم‌های محلی و موسیقی محلی (۰/۰۴۱۱). مهم‌ترین معایب و ضعف‌ها عبارت‌اند از: رقابت برای تولید فرش توسط سایر کشورها (۰/۰۴۱۱) و تخریب فضاهای عمومی، مانند قسمتی از بافت‌های تاریخی بازار، و تخریب آثار تاریخی مانند قلعه و ارگ علیشاه (۰/۰۲۴۴). مهم‌ترین قوت‌ها عبارت‌اند از: آثار تاریخی مانند بازار تاریخی، قلعه و ارگ علیشاه (۰/۰۷۰۷۰). به منظور تدوین استراتژی‌ها، از فرصت‌های خارجی و قوت‌های داخلی بهره گرفته شد و تلاش شد استراتژی‌هایی به

مقدمه

فراهم خواهد آمد و بدون نیاز به مداخلات و سرمایه‌گذاری‌های وسیع و با تکیه بر قوت‌ها و بسترهای فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، ارتباطی و... این شهر می‌تواند تأثیرات عمیقی را بر اقتصاد منطقه، گردشگری شهری و... مشاهده کرد. شهرهای مرزی همچون ایلام با استفاده از توان بالقوه خود و مزیت نسبی و بومی این شهر می‌تواند به کانونی برای جذب گردشگر و رونق اقتصاد محلی تبدیل شود. خدایی و همکاران [۷] در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش اثرات گردشگری شهری بر بازآفرینی شهر زنجان» نشان دادند افزایش گردشگری شهری به صورت مستقیم بر افزایش درآمد تأثیرگذار است و همین امر مسئولان شهری از جمله میراث فرهنگی و شهرداری را بر آن خواهد داشت تا از این پتانسیل به‌خوبی استفاده کنند و این امر به صورت غیرمستقیم روی احساس هویت، غرور و حس محلیت و تعلق خاطر مکانی را در شهروندان زنده خواهد کرد و باعث برجسته شدن این مسئله خواهد شد. همه این عوامل روی شادابی و نشاط ساکنان محله و شهر تأثیرگذار بوده و ضمن هویت پیدا کردن محله شادی و نشاط را نیز برای مردم محله و شهر به ارمغان خواهد آورد و ساعتی از اوقات فراغت مردم را نیز پر خواهد کرد. در کنار این مسائل باعث ایجاد اشتغال و درآمد برای تعدادی از شهروندان خواهد شد و زمینه را برای توسعه واقعی شهر فراهم خواهد کرد. شماعی و همکاران [۸] در مقاله‌ای با عنوان «توسعه گردشگری در محله تجریش با رویکرد بازآفرینی شهری» نشان دادند از نگاه کسبه تنها بعد اقتصادی تأثیر مثبتی در توسعه گردشگری دارد، در حالی که سایر ابعاد کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی کلاً تأثیر منفی بر توسعه گردشگری دارند و بیانگر میزان اهمیت آن در توسعه گردشگری هستند. از نگاه گردشگران هم تنها عوامل کالبدی و اجتماعی تأثیر مثبتی در جذب گردشگران دارند، در حالی که ابعاد اقتصادی و زیست‌محیطی تأثیر منفی دارند. احدنژاد و همکاران [۹] در مقاله‌ای با عنوان «بازآفرینی اجتماعی بافت تاریخی با رویکرد گردشگری شهری در بافت تاریخی شهر زنجان» نشان دادند حس تعلق، از جمله اولین اقدامات برای ایجاد کوشش ذهنی به سمت محیط‌های تاریخی است که مقوله وسیع و پدیده‌ای نوظهور به نام گردشگری را مطرح می‌سازد. توجه به ترجیح گردشگران در جست‌وجوی مکان‌های منحصر به فرد، لزوم بازآفرینی آثار تاریخی و فرهنگی و توجه مثبت رونق اقتصادی گردشگری، بستر ساز تقویت حس تعلق ساکنان محل است که یکی از نیازهای فطری بشری است که با جوهر هستی انسان پیوند ناگسستنی دارد. بنابراین، با ایجاد حس تعلق در ساکنان بافت تاریخی به طور اعم در شهرهای ایران و به طور خاص در شهر زنجان می‌توان به بازآفرینی بافت تاریخی با رویکرد گردشگری شهری منجر شد.

تان و همکاران [۱۰] در مطالعه‌ای با عنوان «تأثیرات توسعه گردشگری بر ادغام شهری و روستایی با یک مطالعه تجربی انجام شده در منطقه دلتای رودخانه یانگ تسه» نشان دادند تأثیر توسعه گردشگری بر ادغام شهر و روستا در منطقه تاریخی رودخانه به طور قابل توجهی دارای اثرات مثبت است. با اعمال توسعه گردشگری در این بافت تاریخی به ارتقای کیفیت زندگی و رونق اقتصاد شهری منجر می‌شود. ال-الوانی و همکاران [۱۱] در پژوهشی با عنوان «ارائه مدل توسعه مجدد میراث شهری در مرکز تاریخی هلیای عراق»، بیان کردند که این مطالعه راه را برای حفاظت و توسعه مجدد دقیق‌تر و موفق‌تر که در درجه اول پایداری را در اولویت قرار می‌دهد، باز خواهد کرد. علاوه بر این، این مطالعه مدلی را برای بافت تاریخی - فرهنگی شهر با اتکا به گردشگری پایدار ارائه می‌دهد. گارسیا [۱۲] در پژوهشی با عنوان «رابطه بین اقتصاد آبی، گردشگری و بازآفرینی شهری: مطالعه موردی اولیبا، ساردینیا در ایتالیا» بیان کرد که طی دو دهه گذشته صنعت سفرهای دریایی به طور تصاعدی در حال افزایش بوده است. ۱/۶ درصد از کل گردشگران جهان را شامل می‌شود. در واقع، گردشگری در دریای مدیترانه ۱۲ درصد از کل بازار سفرهای دریایی را تشکیل می‌دهد که در این بخش، ایتالیا بهترین مقصد است. تا کنون، طیفی از متخصصان وجود داشته‌اند که در مورد هزینه‌ها و منافع در سه حوزه اصلی بحث کرده‌اند: اثرات اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی - فرهنگی این مطالعه می‌تواند راهنمایی برای توسعه گردشگری

بازآفرینی شهری، یا نوسازی/توسعه مجدد شهری، چالشی مهم هم برای محققان و هم برای دست‌اندرکاران در زمینه برنامه‌ریزی و طراحی شهری است. بازآفرینی شهری چندوجهی است و نیازمند بینش نظری عمیق همراه با اقدام برای حل مشکلات شهری است که مانع از پیشرفت اقتصادی، فیزیکی، اجتماعی و محیطی در مناظر شهری پویا می‌شود [۱]. بافت‌ها، بناهای تاریخی و مکان‌های تاریخی با برجسته کردن هویت محلی و حس مکان و همچنین، ترویج احساس تعلق شهروندان نقش مهمی در نوسازی شهری دارند [۲]. در سال‌های اخیر بازآفرینی بخش تاریخی و قدیمی شهرها به عنوان یکی از راهبردهای توسعه شهری مطرح شده است. در این راستا، عناصر فرهنگی - تاریخی از اجزای مهمی هستند که مسیر بازآفرینی خلاقانه را از طریق گردشگری امکان‌پذیر می‌کند. از سوی دیگر، تقویت بخش فرهنگی شهر در خلق، تولید، تجاری‌سازی ارزش‌ها و استعدادها و جاذبه‌های گردشگری مؤثر است و زمینه‌های قوی برای حضور گردشگری فرهنگی - تاریخی فراهم می‌کند [۳]. قطب‌های توسعه در درون بافت‌های تاریخی به عنوان ابزاری فرهنگی برای حضور در عرصه صنایع فرهنگی هستند که مستقیم و غیرمستقیم بر منطقه تأثیر می‌گذارند و زمینه رقابت و امکان حضور در سطوح بین‌المللی را با تأکید بر بن‌مایه‌های فرهنگی و تاریخی و راهبردهای مختلف در راستای تکوین نظام یکپارچه بازآفرینی شهری و کسب هویتی جدید و ارتقای تصویر شهر فراهم می‌کنند. بی‌شک مدیریت شهری نقشی بسیار مؤثر در مجموعه فرایندهای بازآفرینی فرهنگ‌منا و توسعه گردشگری شهری ایفا می‌کند [۴]. به این ترتیب بازآفرینی بافت‌های تاریخی و فرهنگی فرصتی است که قابلیت‌های و توان‌های بالقوه فرهنگی نیز در کنار جاذبه‌های گردشگری طبیعت محور تقویت شود، با این حال، توسعه فعالیت گردشگری و فرهنگی، به‌سادگی، چیزی فراتر از بخشی صرف از سیاست اقتصاد محلی است [۵]. شهر تبریز یکی از قطب‌های گردشگری منطقه شمال غرب و کانون اصلی گردشگری استان آذربایجان شرقی است. این شهر با برخورداری از طبیعت زیبا و چشم‌نواز، امکان فرهنگی و ائینه تاریخی، از پتانسیل‌های زیادی برای توسعه گردشگری برخوردار است و سالانه گردشگران زیادی از نواحی مختلف کشور برای گردش و تفریح به این شهر می‌آیند. از این رو، ضرورت طرح‌های بازآفرینی بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز و کمک به توسعه یکپارچه این شهر، رویکردی متفاوت را می‌طلبد که از آن جمله می‌توان به توسعه گردشگری با هدف نهایی بازآفرینی در بافت‌های تاریخی مختلف این شهر اشاره کرد. وجود جاذبه‌های گوناگون بدون در نظر گرفتن صنایع فرهنگی و توسعه مؤلفه‌های شهری مهم و تأثیرگذار، نمی‌تواند موجب توسعه گردشگری در تبریز شود. به این ترتیب، عرصه پیش روی این پژوهش، بررسی عوامل اصلی مؤثر بر توسعه گردشگری شهری است که در طرح‌ها و تحقیقات گذشته، کمتر ارزیابی شده و فقط به دنبال ایجاد بهره‌گیری از جاذبه‌ها برای تقویت نقش بافت تاریخی و احیای بافت فرسوده مناطق مختلف شهر بوده‌اند؛ بنابراین نتایج آن‌ها نتوانسته‌اند از فرصت‌ها، سرمایه‌ها و توان‌های تاریخی - فرهنگی شهر برای بازآفرینی آن و از این رو، توسعه گردشگری شهر استفاده کنند و در نتیجه، از پسرقت شرایط اقتصادی - اجتماعی، کیفیت زیستی و دیگر نابسامانی‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهر جلوگیری به عمل آورند؛ بنابراین سؤال تحقیق این است که عوامل مؤثر برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

جمالوندی و همکاران [۶] در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش بازآفرینی شهری در رونق محورهای گردشگری در شهر ایلام»، نتیجه می‌گیرند که با به‌کارگیری اصول و ابعاد بازآفرینی شهری در شهر ایلام به عنوان بستر کارکردهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، و تشویق بخش خصوصی و دولتی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری شهری ایلام، زمینه‌های لازم برای بهبود و رونق شرایط معیشت و اقتصاد مردم این شهر و حتی فراتر از آن استان ایلام را

یکی از رویکردهای اصلی دولت‌های اروپای غربی و آمریکای شمالی در مواجهه با مسائل و مشکلات مناطق شهری مورد توجه قرار گرفته است. بعدها در دهه ۱۹۹۰ بازآفرینی شهری در بسیاری از مناطق شهری که اغلب پرجمعیت بوده و از نظر عملکردی ناهمگن و ناکارآمد بودند اجرا شد [۱۶]. در یک تعریف کلی، بازآفرینی شهری را می‌توان این‌گونه توصیف کرد: «چشم‌انداز و اقدامی جامع و یکپارچه که به حل مشکلات شهری منجر می‌شود و به دنبال بهبود پایداری در وضعیت اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و محیطی است». [۱۷]. با این حال، اگرچه بازآفرینی شهری اغلب به عنوان یک رشته جامع و کل‌نگر در نظر گرفته می‌شود که تمام جنبه‌های گفته شده را در بر می‌گیرد، اما در عمل به‌ندرت جامع و کامل است. بازآفرینی شهری در اصل قصد دارد ماهیت یک مکان را با مشارکت بخش‌های عمومی، خصوصی، اجتماعی و داوطلبانه با همدیگر در جهت یک هدف واحد روشن تغییر دهد و کیفیت زندگی را برای همه افراد بهبود ببخشد [۱۸]. شکل ۱ تنوع مضامین و موضوعات درگیر در بازآفرینی شهری و کثرت خروجی‌های مرتبط مانند راهبردهای همسایگی، آموزشی و فرهنگی، توسعه اجتماعی، کالبدی، اقتصادی، و اقدامات زیست‌محیطی را نشان می‌دهد.

دریایی در بنادر تاریخی شهرها شود. کوردژ - دی ویلا و شولک [۱۳] در مطالعه میراث فرهنگی، گردشگری و اهداف توسعه پایدار سازمان ملل در مورد کرواسی، با موارد منتخب شده در کرواسی تأیید کردند که رایج‌ترین راه برای ارزش‌گذاری مکان تاریخی - فرهنگی در چارچوب گردشگری است، گردشگری فرهنگی مشارکت بین گردشگری و مدیریت میراث فرهنگی، جایی که میراث فرهنگی اغلب با گردشگری پایدار مرتبط است. اما گردشگری‌ای که بتواند احیاکننده وضعیت مطلوبی باشد که آسیب‌های وارد شده را جبران کند، هنوز با وضعیت فعلی محدوده مورد مطالعه فاصله دارد و برای دستیابی به آن در آینده نزدیک، نیاز به تلاش بیشتری برای برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا و مدیریت است.

■ مبانی نظری تحقیق

بازآفرینی شهری را می‌توان متعلق به اواسط قرن نوزدهم دانست که در برنامه‌های توسعه شهری بارون هاوسمان در پاریس مشاهده شده است [۱۴]، اما تعریف نظری این مفهوم به دهه ۱۹۶۰ در برنامه‌های سیاستی مربوط به محرومیت اجتماعی در مناطق درون‌شهری برمی‌گردد [۱۵]. بازآفرینی شهری مفهوم نوظهوری است که از اواخر دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ میلادی، به عنوان

شکل ۱. تنوع مضامین و موضوعات درگیر در بازآفرینی شهری و کثرت خروجی‌های مرتبط [۱۹]

گردشگری و گردشگری شهری

تاریخی شهرها زمانی اهمیت پیدا کرد که گردشگری در «دریاها» محبوبیت خود را به میزان قابل توجهی از دست داد. گردشگری در شهرهای تاریخی و پایتخت کشورهای توسعه یافته شروع به شکوفایی کرد و سپس، در شهرهای دیگر رشد کرد، اما در واقع گردشگری شهری چیست؟ پژوهشگران معتقدند که گردشگری شهری پدیده‌ای پیچیده است که شامل انواع فعالیت‌های گردشگری مانند استراحت و سرگرمی در شهر، خرید و تفریح، شرکت در برنامه‌های ویژه و جلسات کاری، گالری‌های هنری، کنسرت‌ها، جشنواره‌ها، بازدید از مکان‌های جذاب مانند نمایشگاه‌ها و موزه‌ها، بازدید از اقوام و خویشتن‌اندان است [۲۴]. اما جاذبه‌های واقعی در گردشگری شهری شامل جذابیت‌های انسانی و همچنین فعالیت‌هایی است که بر اساس جذابیت‌های تاریخی و فرهنگی صورت می‌گیرد. طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل متحد، گردشگری شهری «نوعی از فعالیت‌های گردشگری است که در یک فضای شهری با ویژگی‌های ذاتی آن که با اقتصاد غیر کشاورزی مانند مدیریت، تولید، تجارت و خدمات رفاهی مشخص می‌شود، صورت می‌گیرد». حمل و نقل در شهرهای مقصد طیف وسیع و ناهمگونی از تجربیات و محصولات فرهنگی، معماری، فناوری، اجتماعی و طبیعی را برای اوقات فراغت و تجارت ارائه می‌دهند. کمیسیون اروپا [۲۵] گردشگری شهری را به عنوان «مجموعه‌ای از منابع یا فعالیت‌های واقع در شهرها تعریف می‌کند که برای بازدیدکنندگان از جاهای دیگر به عنوان گردشگر ارائه می‌دهد». منابع گردشگری شهری در شکل ۲ ارائه شده است.

گردشگری مفهومی پیچیده و پویا دارد. از تعاریف اولیه گردشگری که در دهه اول قرن بیستم ارائه شد تا تعاریف اخیر در حال تغییر بوده است [۲۰]. بنابراین، نمی‌توان به طور مستقیم آن را تعریف کرد. گردشگری پدیده‌ای منحصر به فرد در دوران معاصر است که به نیازهای روزافزون مردم در زمینه آرامش روحی - جسمی، تمایل آن‌ها به شناخت زیبایی‌های طبیعت و این باور که طبیعت به انسان خوشبختی می‌دهد وابسته است. در زمان قدیم گردشگری به معنای رفتن به طبیعت بود. پس از جنگ جهانی دوم، وابستگی بین تعریف گردشگری و طبیعت کاهش یافت و مکان‌ها به عنوان مقصد بسیار مورد توجه قرار گرفتند [۲۱]. به عنوان مثال کوهن [۲۲] اشاره می‌کند که گردشگری به معنای بازدید از یک مکان برای اوقات فراغت است. فعالیت‌هایی مانند تعطیلات، سرگرمی، دیدار با خانواده و دوستان، ورزش، استراحت و تفریح است. به گفته کوهن [۲۲]، این مکان‌ها می‌توانند در هر جایی باشند و محدود به طبیعت نیستند. همچنین، امروزه بر اساس مفاهیم گردشگری که توسط سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل متحد (UNWTO) منتشر شده است، گردشگری مدرن تعداد گسترده‌ای از مقاصد جدید را برای گردشگری در بر می‌گیرد که با مقاصد قدیمی مانند مکان‌های طبیعی، تاریخی، ساحلی و موزه متفاوت است. در این راستا گردشگری شهری به دلیل علاقه به فرهنگ‌های محلی، ادامه تحصیل، تفریح و آرامش روحی، تمایل سفر به مکان‌ها و مقاصد مختلف، آشنایی با فرهنگ‌های مختلف و گردشگری به منظور خرید رو به رشد است [۲۳]. گردشگری در قسمت‌های

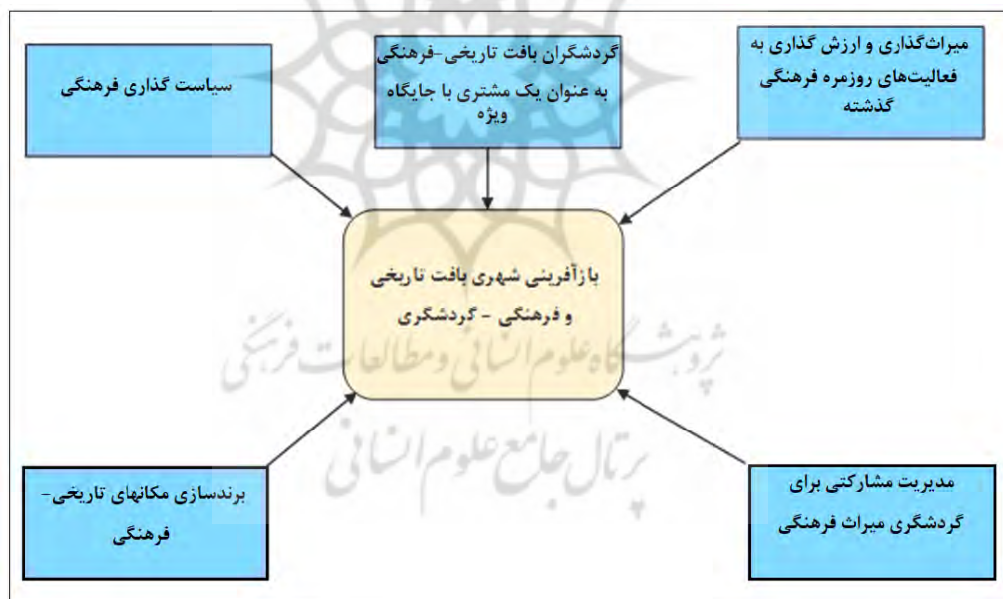

شکل ۲. منابع گردشگری شهری [۲۴]

بازآفرینی شهری با مدیریت گردشگری شهری

بالقوه می‌تواند به سرمایه‌گذاری داخلی از سوی افراد سرمایه‌دار و تجار منجر شود که تصمیم می‌گیرند در بخش‌های دیگر شهر سرمایه‌گذاری کنند یا کسب‌وکار خود را به آنجا منتقل کنند. رشد گردشگری شهری در جوامعی که به شدت تحت تأثیر زوال شهری قرار گرفته‌اند نیز می‌تواند غرور محلی را افزایش دهد، زیرا ساکنان نسبت به شهر یا محل زندگی خود احساس خوبی خواهند داشت اگر آن‌ها تصور کنند که محیط زندگی‌شان مکان ارزشمندی برای بازدید و گردشگری است [۲۸]. در گردشگری می‌توان برای یافتن کاربری‌های جدید از ساختمان‌های متروکه استفاده کرد و می‌توان محیط زیست شهر را بهبود بخشید. علاوه بر این، از آنجا که بازسازی ساختمان‌های قدیمی باعث تغییرات قابل توجهی در گردشگری می‌شود، زیرساخت‌ها و امکانات حمل‌ونقل را نیز اغلب بهبود می‌بخشد [۲۹]. زوکین [۳۰] در مطالعات خود جذابیت انبوه بازسازی ساختمان‌های میراثی برای استفاده مسکونی و طرح‌های توسعه گردشگری برجسته می‌کند. در حالی که مرمت بناهای میراثی می‌تواند مردم را برای زندگی به شهر بازگرداند، بازسازی ساختمان‌های گردشگری مانند جاذبه‌های بازدیدکننده یا اقامتگاه نیز می‌تواند بازدیدکنندگان را جذب کند. در واقع، کریگ اسمیت و فاجنس [۳۱] استدلال می‌کنند که در صورت امکان، بناهای تاریخی باید بازسازی شوند، زیرا مردم جذب چنین مکان‌هایی می‌شوند که می‌توانند با تاریخ ارتباط برقرار کنند و بناهای تاریخی با احیا، بازسازی و نوسازی برای گردشگری در مناطق شهری ارزشمند هستند. ساختمان‌های تاریخی و میراثی معمولاً برای اقامت، انبارهای تجاری، خرده‌فروشی، سرگرمی و اهداف فرهنگی بازسازی می‌شوند [۳۰].

اخیراً گردشگری و بازآفرینی شهری به عنوان دو فعالیت مرتبط با یکدیگر اهمیت یافته‌اند. همان‌طور که سواربروک [۳] بیان می‌کند، بازآفرینی شهری مبتنی بر گردشگری در دو دهه گذشته به یک پدیده بزرگ تبدیل شده است. بسیاری از محققان رابطه نزدیک بین گردشگری و بازآفرینی شهری را بررسی کرده‌اند [۲۶]. گردشگری و بازآفرینی شهری دو فعالیتی هستند که در دو دهه گذشته اهمیت زیادی پیدا کرده‌اند. گردشگری به عنوان یک ابزار بازآفرینی شهری استفاده می‌شود، زیرا تصور می‌شود مزایای زیادی برای شهرها و ساکنان شهرها دارد. با بررسی ادبیات آکادمیک مشخص شده است که بین گردشگری شهری و بازآفرینی شهری ارتباط کاملاً مثبت و مستقیمی وجود دارد. با تغییرات کلیدی در یک مکان که برای تقویت و رقابت آن در جذب کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری و استراتژی‌های گردشگری صورت می‌پذیرد، گردشگری می‌تواند به بازسازی کالبدی، اقتصادی و اجتماعی آن مکان کمک کند با این استدلال که سرمایه‌گذاری در گردشگری به نفع جامعه محلی است، زیرا به توسعه امکانات، فعالیت‌ها، محیط فیزیکی و زیرساخت‌ها منجر می‌شود. مدیران باهوش و همچنین، ساکنانی که از تأثیرات بالقوه گردشگری اطلاع دارند می‌توانند از این رابطه بهره ببرند [۲۷]. در سال‌های اخیر، گردشگری به یکی از انگیزه‌های اصلی بازآفرینی شهری به‌ویژه در مناطق درون شهری تبدیل شده است، در حالی که گردشگران توسعه خدمات و امکانات (مانند مغازه‌ها، تئاترها و زیرساخت‌ها) را رونق می‌بخشند، ساکنان نیز می‌توانند از این امکانات بهره ببرند. علاوه بر این، گردشگری شهری به طور

شکل ۳. مدل مفهومی تحقیق

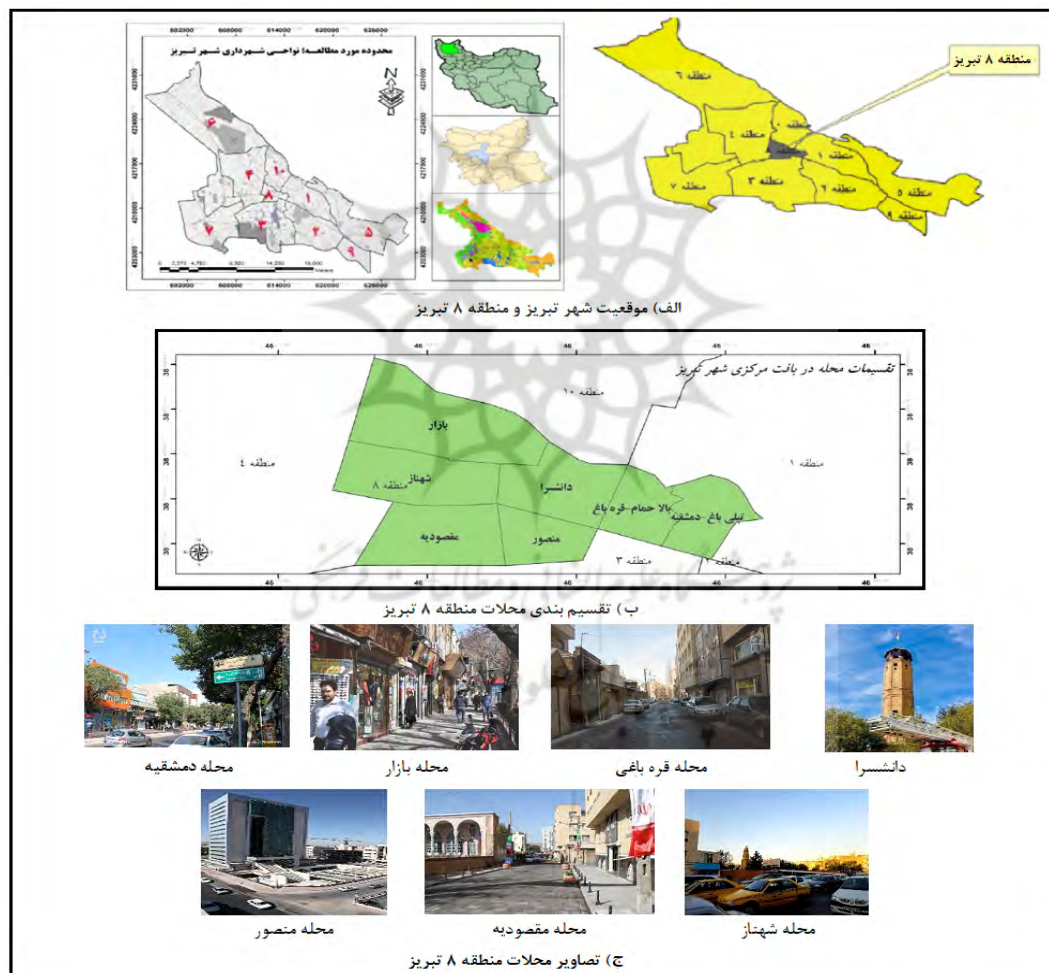
(مجموع پنج نفر). دسته دوم شامل: مدیران و کارشناسان سازمان گردشگری بود (چهار نفر) و دسته سوم شامل: اساتید دانشگاهی بود (ده نفر). برای کشف حوزه‌های بالقوه تحقیق، اظهارات مصاحبه‌شوندگان طبقه‌بندی و از طریق تحلیل محتوای کیفی برای استخراج عوامل استراتژیک قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در مرحله بعد، ماتریس SWOT با سازماندهی عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که زیربنای اصلی استراتژی توسعه هستند، بسط داده شد. برای اولویت‌بندی استراتژی‌های به دست آمده از تحلیل SWOT نظرات کارشناسان از طریق پرسش‌نامه‌ها جمع‌آوری و با استفاده از مدل فرایند شبکه تحلیلی (ANP) با کمک نرم‌افزار

مواد و روش‌ها

این مقاله با رویکرد مطالعه موردی به بررسی پتانسیل بازآفرینی شهری از طریق گردشگری مبتنی بر میراث فرهنگی در بافت تاریخی فرهنگی شهر تبریز می‌پردازد. مانند سایر مطالعات موردی، این بررسی با بیش از یک منبع انجام شده است که شامل منابع کتابخانه‌ای، مطالعات میدانی و همچنین مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که با ۱۹ متخصص انجام شد. جامعه آماری مصاحبه‌شوندگان شامل خبرگان شهری بودند که با اشیاع نظری در فرایند مصاحبه به دست آمد و نمونه به سه دسته مختلف تقسیم شد: دسته اول شامل مدیران و کارشناسان بافت‌های تاریخی و فرسوده شهر تبریز بود

فرصت‌ها (WO) و ۴ - ضعف - تهدید (WT) برای ایجاد استراتژی‌های جایگزین. استراتژی‌های SO، قوت‌های داخلی را برای استفاده از فرصت‌های خارجی به کار می‌گیرند (مورد ایده‌آل) و هدف استراتژی WO کاهش ضعف‌های داخلی با بهره‌گیری از فرصت‌های خارجی است. از سوی دیگر، استراتژی ST شامل استفاده از قوت‌ها برای جلوگیری یا کاهش اثرات تهدیدهای خارجی است، در حالی که استراتژی WT تاکتیک‌های دفاعی هستند که هدف آن، کاهش ضعف‌های داخلی و تهدیدهای خارجی است. مزیت اصلی این رویکرد، تأثیر عوامل داخلی و خارجی اولویت‌بندی شده در استراتژی‌های جایگزین برای بازآفرینی شهری و توسعه گردشگری است. ANP یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره است که معمولاً مورد استفاده قرار می‌گیرد، که مقایسه‌های زوجی بین عوامل را برای اولویت‌بندی آن‌ها با استفاده از رویکرد محاسبه ارزش ویژه انجام می‌دهد. هدف از استفاده ANP در چارچوب SWOT ارزیابی سیستماتیک عوامل SWOT و یکسان‌سازی شدت آن‌ها بود.

Super Decision برای امتیازدهی به موارد استخراج‌شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. شرکت کنندگان از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند و در مورد امکان‌سنجی بهبود بازآفرینی شهری از طریق گردشگری در بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز سؤال شد. برای کشف حوزه‌های بالقوه تحقیق، اظهارات مصاحبه‌شوندگان طبقه‌بندی شد و از طریق تحلیل محتوای کیفی برای استخراج عوامل استراتژیک قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در مرحله بعد، ماتریس SWOT با سازماندهی عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که زیربنای اصلی استراتژی توسعه هستند، بسط داده شد. برای اولویت‌بندی استراتژی‌های به دست آمده از تحلیل SWOT، نظرات کارشناسان از طریق پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری و با استفاده از مدل فرایند شبکه تحلیلی (ANP) با کمک نرم‌افزار Super Decision برای امتیازدهی به موارد استخراج‌شده تجزیه و تحلیل شد. تجزیه و تحلیل‌ها چهار گروه استراتژیک از لحاظ مفهومی متمایز را شناسایی کرد: ۱ - قدرت؛ - فرصت (SO)؛ ۲ - تهدیدها - قدرت (ST)؛ ۳ - ضعف -

شکل ۴. موقعیت و تقسیم‌بندی محلات و تصاویر محلات منطقه ۸ تبریز

معادل ۲۶۰ هکتار است که ۲ درصد از مساحت کل شهر تبریز را در بر گرفته و کوچک‌ترین منطقه بین مناطق دهگانه شهر تبریز است [۳۲]. محلات بافت قدیمی شهر تبریز حسب سابقه تاریخی آن‌ها عبارت‌اند از: بازار، شهناز، مقصودیه، دانشسرا، منصور، قره‌باغی - بالاحمام و تپلی باغ - دمشقیه، سیمای

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه بافت مرکزی و تاریخی - فرهنگی شهر تبریز که جزء منطقه ۸ تبریز است و این منطقه دربرگیرنده هسته میانی شهری است که به عنوان مرکزی‌ترین و مهم‌ترین منطقه شهر تبریز به شمار می‌رود و با وسعتی

میراث‌گذاری و ارزش‌گذاری به فعالیت‌های روزمره فرهنگی گذشته

فعالیت‌های فرهنگی به گونه‌ای گسترش می‌یابد که شامل ویژگی‌هایی می‌شود که قبلاً برای اکثر گردشگران مهم نبودند. در سال‌های اخیر، فعالیت‌های فرهنگی و محصولات میراثی مانند غذاهای سنتی که ارزش‌های فرهنگی شهر را احیا می‌کنند و هویت قومی را تقویت می‌کنند، به کانون توجه جدیدی تبدیل شده‌اند. مراسم‌های محلی، موسیقی محلی و برخی آیین‌های مذهبی هر ساله مورد توجه تعداد قابل توجهی از گردشگران میراث فرهنگی قرار می‌گیرد. متأسفانه بیشتر این عناصر ناملموس فرهنگ که در بافت تاریخی اجرا می‌شوند، اکنون در معرض خطر وخامت شهر قرار دارند.

برندسازی مکان‌های تاریخی - فرهنگی

بی‌توجهی به ارزش‌ها و بافت تاریخی و معماری بافت تاریخی شهر تبریز بر پتانسیل آن به عنوان یک مقصد منطقه‌ای و بین‌المللی جزء چند مورد معدود تأثیر منفی گذاشته است.

مدیریت مشارکتی برای گردشگری میراث/فرهنگی

در حال حاضر، اکثریت سیاست‌گذاران را مقامات و نهادهای عمومی و دولتی تشکیل می‌دهند. تعداد اندکی از نهادهای غیردولتی و نمایندگان بخش خصوصی دارای نقش حقوقی محدود و اختیارات عملکردی محدود در فرایندهای سیاست‌گذاری هستند و منابع مالی مستقلی برای پیگیری اهداف خود ندارند. برای مشارکت ساکنان در فرایند تصمیم‌گیری، مدیریت شهری اقداماتی را برای تقویت شبکه‌های اجتماعی و بهبود دانش عمومی اتخاذ کرده است، مانند گردهمایی با هنرمندان، شهروندان و سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای آشنایی با مزایای اجتماعی - اقتصادی گردشگری.

راهبردهای بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث فرهنگی

شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های شهر با هدف تحقق بازآفرینی شهری مبتنی بر گردشگری فرهنگی و میراثی می‌تواند ماهیت اقدامات سیاست‌گذاری و اجرایی را روشن کند.

در ادامه، قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز از طریق مشاهدات و داده‌های مصاحبه‌شناسایی شد (جدول ۱). پس از استخراج قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای پتانسیل گردشگری میراث بافت تاریخی شهر تبریز، از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا دوباره موارد استخراج شده را امتیاز دهند. نتایج در جدول ۲ نشان داده شده است.

اولویت‌بندی استراتژی‌های بازآفرینی مبتنی بر گردشگری

بر اساس تجزیه و تحلیل ماتریس SWOT، استراتژی‌های بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث فرهنگی به چهار دسته طبقه‌بندی شدند: اقدام رقابتی/طرفدار (SO)، تنوع (ST)، تجدیدنظر (WO) و دفاع (WT). استراتژی‌های یادشده در زیر بر اساس تحلیل سلسله‌مراتبی در نرم‌افزار Super Decision شناسایی و وزن‌دهی شدند (شکل ۵).

عمومی شهر تبریز و بافت مرکزی شهر را نشان می‌دهد. اگرچه هویت تاریخی و اجتماعی و قرارگیری در محدوده بافت پرتردد شهری چهره‌ای سرزنده به محلات یادشده بخشیده است، با این حال بررسی محدوده مورد مطالعه از منظر متغیر مستقل پژوهش بیانگر آن است که گسترش و نفوذ کاربری‌های تجاری در مواردی باعث افول کیفیت زیست‌محیطی و سکونت در بافت‌های مزبور شده است. قرینگی با علائم فرسودگی و همجواری با عناصر بازارش تاریخی باعث شده است تا هر گونه تصمیم در خصوص نحوه توسعه بافت شهری تحت تأثیر الهی‌های توسعه میراث فرهنگی باشد. حس اجتماعی قوی و دلبستگی به مکان از ویژگی‌های بارز اکثر ساکنان است که انتساب هویت خویش به بافت مزبور نشانه‌ای از شکل‌گیری هویت مکانی در ساکنان است. مشکلات ترافیکی در نتیجه همجواری با افت جذب جمعیت و کمبود سرانه ترافیکی و عرض معابر باعث ازدحام و آلودگی محیطی شده است. علی‌رغم توجه شهرداری تبریز به تأمین فضای سبز و باز، همچنان کمبود دسترسی به فضاهای سبز و باز احساس می‌شود. کوچک شدن فضای اقامت در پی گرانی زمین و کاهش کیفیت در خانه‌های نوسازی شده تحت تأثیر تراکم‌فروشی باعث افول کیفیت زندگی در برخی از قسمت‌های بافت مزبور شده است [۳۳]. موقعیت و تقسیم‌بندی محلات و تصاویر محلات منطقه ۸ تبریز که بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز است، در شکل ۴ آورده شده است.

یافته‌ها

در این بخش، پنج عامل اصلی شرح‌داده‌شده در شکل ۳ با توجه به بافت تاریخی - فرهنگی تبریز مورد بررسی قرار گرفته است.

سیاست‌گذاری فرهنگی

اگرچه در اسناد و برنامه‌های توسعه شهری تهیه‌شده برای بافت تاریخی شهر تبریز به سیاست‌ها و راهبردهای فرهنگی اشاره شده است، اما تا کنون برنامه‌های جامعی برای بازآفرینی میراثی اندیشیده نشده و سیاست‌های فرهنگی موجود محدود به ملاحظات پراکنده است. با بررسی دقیق، محتوای طرح‌های توسعه موجود را می‌توان به این صورت خلاصه کرد: اول، تبدیل قسمت تاریخی شهر به یک مرکز بزرگ میراث و فرهنگی در شهر و استان، دوم ایجاد یک کاربری تکمیلی زمین و طرح توسعه شهری برای توسعه خدمات گردشگری و امکانات تفریحی و در نهایت، تدوین طرح گردشگری برای کل شهر و استان.

گردشگران بافت تاریخی - فرهنگی به عنوان یک مشتری با جایگاه ویژه

همان‌طور که قبلاً اشاره شد، عرضه و تقاضا برای میراث فرهنگی دارای مقیاس‌های متفاوتی است که بر انواع میراثی که مصرف‌کنندگان میراث بازدید می‌کنند، بر میزان تقاضای آن‌ها تأثیر دارد. در مورد میراث محلی، تعدادی بناهای تاریخی، موزه‌ها، بازارها و مدارس مذهبی وجود دارند که در صورت حفاظت و ارتقای مناسب، پتانسیل آن را دارند که به عنوان جاذبه‌های بین‌المللی شناخته شوند.

جدول ۱. ماتریسی از عوامل داخلی و خارجی در تحقق بازآفرینی فرهنگ محور مبتنی بر گردشگری میراثی

عوامل	قوت	ضعف	فرصت	تهدید
سیاست گذاری فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> حمایت سازمان های غیر انتفاعی از فضاها و مکان های تاریخی با ارزش. محصولات فرهنگی و صنایع دستی. 	<ul style="list-style-type: none"> مشارکت ناکافی بخش های خصوصی و دولتی در تصمیم گیری و سیاست گذاری فرهنگی. 	<ul style="list-style-type: none"> تمرکز مدیریت شهری روی گردشگری و سیاست های فرهنگی در سال های اخیر. 	<ul style="list-style-type: none"> فقدان الگوی جامع در سیاست گذاری فرهنگی. فقدان منابع مالی پایدار برای بخش های فرهنگی. اثرات منفی گردشگری ممکن است نسبت به اثرات مثبت در بعضی موارد، سنگین تر و مهم تر باشند.
گردشگران بافت تاریخی - فرهنگی به عنوان یک مشتری با جایگاه ویژه	<ul style="list-style-type: none"> بازشناسی فرش های این منطقه در سطح ملی. 	<ul style="list-style-type: none"> جایگزینی فرش های ایرانی با فرش های دیگر کشورها مثل چین 	<ul style="list-style-type: none"> احتمال بهبود کیفیت فرش های محلی. 	<ul style="list-style-type: none"> کیفیت سطح پایین فرش ها.
میراث گذاری و ارزش گذاری به فعالیت های روزمره فرهنگی گذشته	<ul style="list-style-type: none"> بناهای تاریخی مثل قلعه تاریخی یا دژ تاریخی. ساخت و ساز محور فرهنگی در همسایگی های قدیمی. موسیقی محلی خراسان جنوبی. غذای محلی و صنایع دستی. هنرهای محلی. سنت محلی. 	<ul style="list-style-type: none"> تخریب فضاهای عمومی، مثلا بازار سنتی. تخریب ساختمان های تاریخی. کیفیت پایین فضاهای عمومی. 	<ul style="list-style-type: none"> برپایی نمایشگاه ها به منظور افزایش فعالیت های فرهنگی. احیای صنعت رنگرزی. احیای صنعت قالی بافی. 	<ul style="list-style-type: none"> کیفیت پایین مکان هایی که در آن ها، فعالیت های فرهنگی برگزار می شوند. فقدان مؤسسه های مسئول برای برنامه ریزی فعالیت های فرهنگی.
برندسازی مکان های تاریخی - فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> ساختمان هایی که اهمیت فرهنگی منحصر به فرد دارند و برای رویدادهای خاص مورد استفاده قرار می گیرند (ساختمان های تاریخی و بازار و دیگر مکان ها). مسیری برای رویدادهای اجتماعی خاص و رویدادهای مذهبی خاص در بازار (مراسم های مذهبی). محصولات داخلی با پتانسیل برندسازی (فرش). 	<ul style="list-style-type: none"> فقدان امکانات گردشگری و خدمات گردشگری در بافت قدیمی. کیفیت نامشخص و مجهول فرش های این منطقه. ناشناخته و مجهول بودن ارزش های تاریخی و معماری. دسترسی نامناسب به مکان هایی که از نظر فرهنگی و رویدادی با ارزش هستند. 	<ul style="list-style-type: none"> تمرکز روی جذابیت های میراث فرهنگی. واحد های خاص برای تولید محصولات فرهنگی و صنایع دستی. استفاده از خانه های تاریخی به عنوان مراکز برای رویدادهای فرهنگی و اجتماعی. 	<ul style="list-style-type: none"> فقدان برنامه و طرح های جامع برای سامان دهی میراث فرهنگی و صنایع دستی. برندسازی شهرهای میراث ممکن است پیامدهای منفی گردشگری را افزایش دهد.
مدیریت مشارکتی برای گردشگری میراث/ فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> معیارهایی به منظور ایجاد کارگروه های علمی برای احیای طرح های بناهای قدیمی. وجود رشته هایی به منظور تدریس مهارت هایی مثل بافندگی، چرم دوزی و غیره. محوریت نقش سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به عنوان نهادی متولی برای احیای قالی بافی به عنوان هنر اصیل. بهبود و افزایش خدمات گردشگری (پذیرایی و حمل و نقل). 	<ul style="list-style-type: none"> مهاجرت ساکنان بومی. سرمایه اجتماعی ضعیف. مهاجرت افرادی بدون مهارت های اجتماعی. 	<ul style="list-style-type: none"> تمایل مؤسسه های خصوصی برای فعال بودن در شهر. تمایل ساکنان برای مشارکت در فعالیت های اقتصادی. جذب مشارکت عمومی در فعالیت های اجتماعی و فرهنگی. توسعه خدمات و امکانات گردشگری. 	<ul style="list-style-type: none"> محدود بودن اختیار نهادهای غیر دولتی در سیاست گذاری در حوزه عمرانی و اقتصادی. محدودیت های قانونی برای حضور هنرمندان در بافت تاریخی برای اجراهای هنری.

جدول ۲. اولویت بندی عوامل خارجی و داخلی که ممکن است بر بازآفرینی میراثی و یا فرهنگی تأثیر بگذارد

عوامل	فاکتورهای SWOT	اولویت عوامل	عوامل فرعی	اولویت عوامل فرعی	اولویت کلی عوامل
سیاست گذاری فرهنگی	قدرت	۰۰۶۵۸	S1	۰۱۰۳۵	۰۰۰۸۶
	ضعف		S2	۰۰۳۸۲۱	۰۰۲۵۱
	فرصت	۰۰۱۱۷۴	W1	۰۰۰۹۳۰	۰۰۱۰۹
			O1	۰۰۱۳۱۸	۰۰۱۳۸

اولویت کلی عوامل	اولویت عوامل فرعی	عوامل فرعی	اولویت عوامل	فاکتورهای SWOT	عوامل	
۰.۰۱۸۲	۰.۱۷۸۱	T1	۰.۱۰۲۶	تهدید	سیاست گذاری فرهنگی	
۰.۰۱۱۴	۰.۱۱۱۲	T2				
۰.۰۷۰۷	۰.۲۲۱۳	S3	۰.۳۱۹۶	قدرت	گردشگران بافت تاریخی - فرهنگی به عنوان یک مشتری با جایگاه ویژه	
۰.۰۴۰۲	۰.۱۲۵۸	S4				
۰.۰۴۱۱	۰.۱۰۳۵	W2	۰.۳۹۸۰	ضعف		
۰.۰۴۴۱	۰.۱۱۰۹	W3				
۰.۰۶۲۹	۰.۱۶۳۲	O2	۰.۳۸۷۸	فرصت		
۰.۰۵۵۴	۰.۱۴۲۹	O3				
۰.۰۱۹۰	۰.۰۷۳۶	T3	۰.۲۵۹۱	تهدید		
۰.۰۱۵۳	۰.۰۵۹۴	T4				
۰.۰۵۶۱	۰.۱۶۹۲	S5	۰.۳۳۲۰	قدرت		میراث گذاری و ارزش گذاری به فعالیت های روزمره فرهنگی گذشته
۰.۰۲۷۵	۰.۰۸۳۱	S6				
۰.۰۲۵۲	۰.۰۷۶۱	S7				
۰.۰۲۹۹	۰.۰۹۰۳	S8				
۰.۰۲۹۹	۰.۰۹۰۳	S9				
۰.۰۳۳۸	۰.۱۰۱۹	S10				
۰.۰۲۴۴	۰.۱۰۱۳	W4	۰.۲۴۱۳	ضعف		
۰.۰۱۳۸	۰.۰۵۷۶	W5				
۰.۰۱۵۸	۰.۰۶۳۶	O4	۰.۲۴۸۶	فرصت		
۰.۰۱۰۳	۰.۰۴۱۵	O5				
۰.۰۰۹۸	۰.۰۳۹۶	O6				
۰.۰۱۳۴	۰.۰۵۷۷	T5	۰.۲۳۲۵	تهدید		
۰.۰۰۶۳	۰.۰۲۷۴	T6				
۰.۰۰۸۴	۰.۰۷۶۹	S11	۰.۱۰۹۶۲	قدرت	برندسازی مکان های تاریخی - فرهنگی	
۰.۰۰۴۴	۰.۰۴۰۲	S12				
۰.۰۱۲۳	۰.۱۱۲۷	S13				
۰.۰۰۵۷	۰.۰۳۳۳	W6	۰.۱۷۱۲	ضعف		
۰.۰۱۱۲	۰.۰۶۶۰	W7				
۰.۰۱۲۷	۰.۰۷۴۶	W8				
۰.۰۱۸۳	۰.۱۰۶۹	W9				
۰.۰۱۲۱	۰.۰۷۰۹	W10	۰.۱۶۰۹	فرصت		
۰.۰۱۸۶	۰.۱۱۶۰	O7				
۰.۰۱۶۳	۰.۱۰۱۸	O8				
۰.۰۲۷۳	۰.۱۶۹۸	O9				

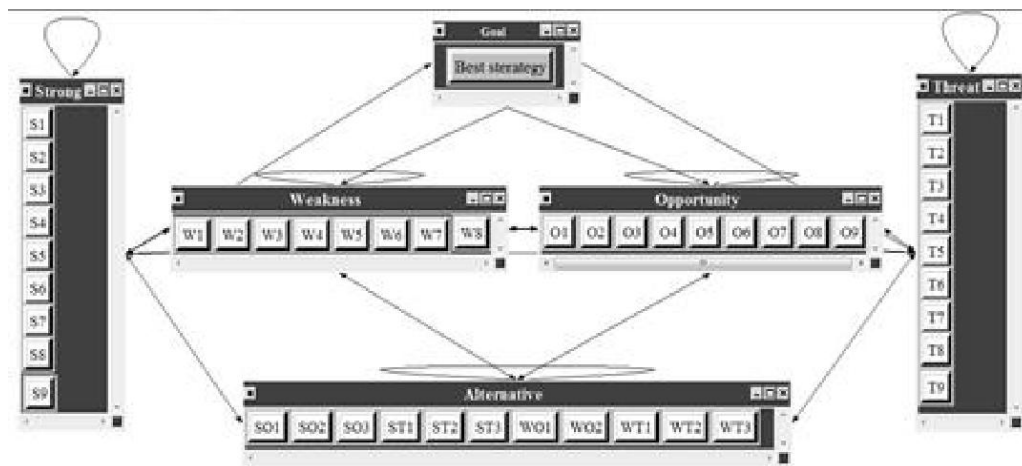
اولویت کلی عوامل	اولویت عوامل فرعی	عوامل فرعی	اولویت عوامل	فاکتورهای SWOT	عوامل
۰.۰۰۶۸	۰.۰۳۰۴	T7	۰.۲۲۴۴	تهدید	برندسازی مکان‌های تاریخی - فرهنگی
۰.۰۰۹۴	۰.۰۵۴۶	S14	۰.۱۷۲۷	قدرت	مدیریت مشارکتی برای گردشگری میراث فرهنگی
۰.۰۰۹۴	۰.۰۵۴۶	S15			
۰.۰۳۳۹	۰.۱۹۶۷	S16			
۰.۰۳۴۵	۰.۲۰۰۰	S17			
۰.۰۱۰۴	۰.۱۴۴۹	W11	۰.۰۷۱۹	ضعف	
۰.۰۰۹۰	۰.۱۲۵۶	W12			
۰.۰۰۸۳	۰.۱۱۶۳	W13			
۰.۰۰۹۲	۰.۰۹۴۸	O10	۰.۰۹۷۲	فرصت	
۰.۰۰۶۶	۰.۰۶۸۱	O11			
۰.۰۰۶۴	۰.۰۶۶۷	O12			
۰.۰۰۹۲	۰.۰۹۵۰	O13			
۰.۰۰۷۲	۰.۰۴۰۲	T8			
۰.۰۰۶۷	۰.۰۳۷۰	T9	۰.۱۸۱۱	تهدید	

استراتژی تنوع‌بخشی (ST)

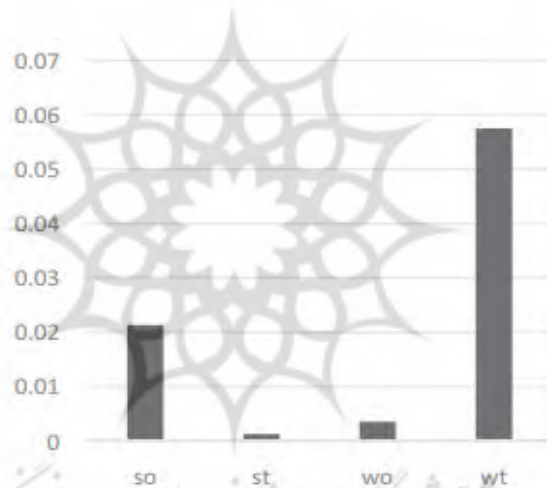
چندین استراتژی نیز برای کمک به بافت تاریخی فرهنگی شهر تبریز در جهت تنوع بخشیدن به محصول (یا محصولات) گردشگری میراثی شناسایی شده‌اند. یکی از راه‌های مؤثر برای انجام این کار آماده‌سازی یک طرح و نقشه جامع است که از برنامه‌ها و طرح‌های گردشگری خاص حمایت بکند و بر محصولات فرهنگی منطقه تأکید بکند. دوم اینکه بافت تاریخی می‌تواند استفاده از مکان‌ها و بناهای تاریخی را به عنوان مکان رویدادهای اجتماعی و فرهنگی (مثل نمایشگاه‌ها، جشن‌ها و مراسم) برای کمک به احیای فضاهای میراث محلی و صنایع دستی در نظر بگیرد. همان‌طور که در بخش بالا اشاره شد، افزایش مشارکت عمومی در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به ایجاد غرور ساکنان در جامعه و ایجاد نگرش سهیم شدن در سرمایه‌گذاری در میان اعضای جامعه کمک کند. چهارم، بهبود محیط زیست محل و فضاهای باز از طریق هنر خیابانی و افزایش خدمات گردشگری به علاوه افزایش پتانسیل بافت تاریخی شهر به عنوان مکانی برای پذیرش سبک و مدهای بین‌المللی، گرایش‌های غذایی (مثل آشپزخانه‌های میراثی و غذاهای سنتی) و میراث ناملموس (مثل موسیقی و تئاتر) می‌تواند به تنوع محصولات محلی کمک کند. در نهایت، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران می‌توانند فعالیتهای عمومی برای بازارهای محلی مختلف (مثل زنان، جوانان و غیره) در نظر بگیرند و جوانان با استعداد را برای مشارکت و به اشتراک‌گذاری هنرها و استعدادهایشان با جامعه تشویق کنند.

استراتژی رقابتی / پیش دستی (SO)

استراتژی‌های متعددی شناسایی شده‌اند که وسیله‌ای رقابتی و پیش‌دستانه برای بافت تاریخی - فرهنگی به منظور رقابت در بازار گردشگری و به منظور کمک به نوسازی محیط فرهنگی شهر هستند. اول از همه اینکه برگزاری نمایشگاه‌ها می‌تواند به بهبود فعالیت‌های فرهنگی کمک کند. جشنواره‌ها (فستیوال‌ها) و رویدادهای مختلف با مضامین فرهنگی می‌توانند به شهر کمک کنند تا برند خود را در سطح منطقه‌ای، ملی و شاید هم جهانی تقویت کند. دوم اینکه، بهبود کیفیت فرش‌های دستباف است. قالی و فرش‌های محلی این خطه در سراسر جهان به دلیل کیفیت خوب شناخته شده‌اند، اما ارتقای کیفیت آن‌ها از طریق حامیان مالی خصوصی، قیمت‌ها را افزایش می‌دهد و از تلاش‌های برندسازی که قبلاً به آن‌ها اشاره شد، حمایت می‌کند. سومین استراتژی شناسایی‌شده، برگزاری رویدادهای اجتماعی و فرهنگی بیشتر است که به ساکنان کمک خواهند کرد تا احساس کنند مردمی ریشه‌دار و بخشی از جامعه هستند. چهارم، استفاده از سایر دارایی‌های محلی از جمله موسیقی و غذاهای سنتی می‌تواند به احیای محصول میراث شهر و به تلاش‌ها در جهت برندسازی کمک کند. در نهایت، افزایش خدمات و امکانات گردشگری به نشان دادن جدیت شهر تبریز برای توسعه گردشگری میراثی و کمک به رفع نیازهای بازدیدکنندگان با افزایش تعداد بازدیدکنندگان در بافت تاریخی شهر کمک خواهد کرد.

شکل ۵. ماتریس ترسیم شده حاصل از ترکیب ANP و SWOT

شکل ۶. وزن استراتژی‌ها بر اساس تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی

طریق یک ابتکار خصوصی - عمومی، برای برنامه ریزی و نظارت بر رویدادها و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌تواند کمک زیادی به توانمندسازی جامعه و پیشبرد اهداف بازآفرینی و گردشگری داشته باشد. چنین سازمانی یا سایر اقدامات می‌تواند با تضمین مشارکت ساکنان در تصمیم‌گیری (داشتن صدایی برای رد یا پذیرش طرح‌های توسعه) و در منافع اقتصادی گردشگری به افزایش سرمایه اجتماعی شهر کمک کند. درس گرفتن از موفقیت‌ها و شکست‌های سایر کشورهای در حال توسعه و مناطق مشابه گام مهمی برای بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز است. نتایج همچنین نشان می‌دهد بهترین حالت این است که بهبود محیط اقتصادی و شهری بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز از طریق گردشگری می‌تواند به ماندن مردم در آنجا کمک کند یا از ترک آن‌ها برای رفتن به مکان‌های دیگر در جست‌وجوی کیفیت زندگی بالاتر و فرصت‌های بهتر جلوگیری کند. ارتقای کیفیت محیطی در این مورد باید مستلزم افزایش امنیت و رفاه اجتماعی در بازار و بافت تاریخی - فرهنگی باشد. در نهایت رفع چالش‌های مفهومی فرهنگ و گردشگری و ایجاد تعادل بین مفاهیم سنتی و مدرن با کمک کارشناسان گردشگری برای بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز حائز اهمیت است.

بازنگری (WO)

اقدامات مرتبط با بازنگری شامل توسعه روابط بهتر بین بخش‌های دولتی و خصوصی، تمرکز بر نقش میراث فرهنگی، اتخاذ سیاست‌های فرهنگی، توسعه طرح‌های بازار و استفاده از ساختمان‌های تاریخی متروکه به عنوان اقامتگاه‌های توریستی و محل برگزاری رویدادها است. از ناپودی آن‌ها جلوگیری می‌کند. همچنین، افزایش مشارکت عمومی در سیاست‌گذاری و توسعه اقتصادی امری حیاتی است که هنوز در عمل یا در سیاست به‌خوبی تثبیت نشده است. همچنین پیشنهادهایی برای توسعه دسترسی بهتر به این منطقه از طریق پیوندهای حمل‌ونقل ملی و بین‌المللی کارآمدتر و شبکه‌های تحرک ارائه شود. حمایت جامعه نیز احتمالاً با ایجاد فضاهای عمومی جدید، از جمله ساختمان‌ها و زمین‌های متروکه، برای فعالیت‌های ورزشی و تفریحی مردم محلی افزایش خواهد یافت.

دفاع (WT)

موارد اولویت در دسته دفاعی چندگانه است، اما در درجه اول بهتر است بر اقدامات پیشگیرانه برای پیشبرد سریع در توسعه فضاهای شهری بازآفرینی شده و گردشگری میراث سالم تمرکز شود. ایجاد یک سازمان مستقل، از

نتیجه‌گیری

بافت تاریخی تبریز یکی از مراکز باارزش شهری در ایران است که مانند بسیاری دیگر از مناطق تاریخی در ایران و در سراسر جهان در معرض زوال قرار گرفته است. از طرفی، جاذبه‌های تاریخی پتانسیل عالی برای بافت تاریخی هستند که می‌تواند موجبات توسعه گردشگری را فراهم سازد. بنا به مطالعات انجام شده توسعه گردشگری و بازآفرینی شهری با یکدیگر در ارتباط هستند و توسعه گردشگری می‌تواند بازآفرینی بافت را به همراه آورد.

ذکر این نکته ضروری است که توسعه گردشگری زمانی می‌تواند بازآفرینی را موجب شود که هدفمند انجام گیرد. بازآفرینی بافت‌های تاریخی - فرهنگی به طرح‌ها و برنامه‌های مبتنی بر روابط بین بازآفرینی و گردشگری وابسته است. یافته‌های مطالعات قبلی در این تحقیق نیز مورد تأیید قرار گرفت (مشابه با یافته پژوهش جمالوندی و همکاران [۶]). همان‌گونه که قابل مشاهده است، به دلیل وابستگی متقابل شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها، و همچنین، ضرورت رویکرد سیستماتیک، مطالعه موجود، علاوه بر تحلیل SWOT، از مفهوم رتبه‌بندی از مدل تحلیل شبکه بهره گرفته شد. پنج عامل اصلی برای تحقق بازآفرینی مبتنی بر گردشگری مشخص شد: سیاست‌گذاری فرهنگی، گردشگران بافت تاریخی - فرهنگی به عنوان یک مشتری با جایگاه ویژه، میراث‌گذاری و ارزش‌گذاری به فعالیت‌های روزمره فرهنگی گذشته، برندسازی مکان‌های تاریخی - فرهنگی، و مدیریت مشارکتی (participatory management). طبق نتایج تحلیل SWOT، مهم‌ترین محدودیت‌ها عبارتند از: نبود ابزار جامع برای سیاست‌گذاری فرهنگی (۰/۰۱۸۲)، فقدان منابع مالی پایدار برای فعالیت‌های فرهنگی و امکانات گردشگری (۰/۰۱۱۴)، کاهش کیفیت فرش تبریز (۰/۰۱۵۳)، و کاهش کیفیت فضاهای مربوط به رویدادها و مراسم فرهنگی (۰/۰۱۳۴). مهم‌ترین فرصت‌ها عبارتند از: استفاده از بناهای تاریخی به عنوان مراکز رویدادهای اجتماعی و فرهنگی (۰/۰۶۲۹)، احیای صنعت قالی‌بافی (۰/۰۵۵۴)، از احیای مراسم‌های محلی و موسیقی محلی (۰/۰۴۱۱)، مهم‌ترین معایب و ضعف‌ها عبارتند از: رقابت برای تولید فرش توسط سایر کشورها (۰/۰۴۱۱) و تخریب فضاهای عمومی، مانند قسمتی از بافت‌های تاریخی بازار، و تخریب آثار تاریخی مانند قلعه و ارگ علیشاه (۰/۰۲۴۴). مهم‌ترین قوت‌ها عبارتند از: آثار تاریخی مانند بازار تاریخی، قلعه و ارگ علیشاه (۰/۰۷۰۷۰). به منظور تدوین استراتژی‌ها، از فرصت‌های خارجی و قوت داخلی بهره گرفته شده، و تلاش شد استراتژی‌هایی در جهت کاهش تهدیدهای خارجی و ضعف‌های داخلی تدوین شود. براساس جدول SWOT، استراتژی‌های حاصل با استفاده از مدل amp در نرم‌افزار Super Decision اولویت‌بندی شدند. یافته‌ها اشاره دارد که استراتژی‌های دفاعی (WT) با وزن ۰/۰۵۷۵ از بالاترین اولویت در کاهش آسیب‌پذیری شهر برخوردار هستند. به دنبال این استراتژی‌ها، استراتژی‌های حمله (SO)، استراتژی‌های بازنگری (WO)، و استراتژی‌های تنوع (ST) مطرح هستند.

این مطالعه نشان می‌دهد دارایی‌های تاریخی - فرهنگی و پتانسیل گردشگری می‌تواند تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر نحوه بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز از لحاظ اجتماعی، فیزیکی و اقتصادی داشته باشد. با توجه به یافته‌های کوردژ - دی ویلا و شولک [۱۳]، به این ترتیب برنامه‌ریزی برای گردشگری بافت تاریخی - فرهنگی شهری مستلزم رویکردی کل‌گرایانه و همه‌جانبه است که شامل توسعه اجتماعی - اقتصادی، برنامه‌ریزی شهری و حاکمیت خوب، ثبات سیاسی، محیط دموکراتیک و آزادی برای شکوفایی گردشگری است. با این وجود، به منظور کاهش اثرات منفی که می‌تواند به واسطه بازآفرینی شهری پایه گردشگری ایجاد شود، باید احتیاط کرد، از میان این اثرات می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: دسترس‌ناپذیر بودن برای ساکنان به دلیل ازدحام بیش از حد، از دست دادن توان خرید مردم محلی به دلیل افزایش ارزش املاک از طریق بهسازی بافت (یا اعیانی‌سازی) و افزایش هزینه‌های زندگی، یا به دلیل از بین رفتن حس جمعی تعلق و مالکیت میراث محلی. تنها به واسطه تلاش‌های مردمی و توانمندسازی واقعی جامعه، چنین مسائلی قابل

تعدیل هستند که منطبق با یافته‌های احد نژد و همکاران [۹]: خدایی و همکاران [۷] است. هر مکان با تهدیدها و ضعف‌هایی مواجه است، و با اتخاذ رویکردی محتاطانه نسبت به گردشگری شهری، از فرصت‌ها و نقاط قوتی نیز برخوردار هستند که می‌توانند در جهت کمک به ایجاد فضاهای قابل زندگی و مکان‌های گردشگری پسند به آن‌ها تکیه کنند. بدیهی است، قسمت‌هایی از بافت‌های تاریخی که به مدت طولانی زیاد مورد توجه قرار گرفته نرفتند، به واسطه مذاخلات فرهنگ‌مبنا و هویت‌محور، فرصت‌هایی برای تجدید حیات خود در جهت منافع جمعی ساکنان و گردشگران برخوردار هستند. این بافت‌های شهری قابلیت آن را دارند که ضمن بهره‌گیری از فرصت‌های غالب گردشگری با وجود مختلفی از گردشگری - فراغت، گردشگری - تولید، گردشگری - تجارت، گردشگری - خرید و گردشگری - مذهبی، به بازنمایی صورتی جدید از بازآفرینی با محوریت مشارکت جمعی و از طریق تولید و توزیع مصرف فضا نه از طریق خود ساکنان، بلکه از طریق گردشگران بپردازند. بستر بافت‌های تاریخی شهر تبریز که عملاً بستری برای تقابل روابط فرهنگی - تاریخی این شهر با جهان است، با شهرسازی جدید و امروز حاکم در شهر با مفهوم غیربومی‌اش که به بافت‌های تاریخی این شهر ارزش واقعی آن‌ها را حفظ نمی‌کند و با یک کلام که قدیمی‌اند و معضل خواندن آن‌ها به تخریب این بافت‌ها اقدام می‌کند. بهسازی و نوسازی بافت تاریخی در شهر تبریز ضرورتی است که با توجه به معماری غنی و منحصر به فرد این شهر که سرشار از زیبایی است و این هنر سبب به وجود آمدن ابنیه‌های تاریخی بازار این شهر است که در تمام نقاط شهر گسترده شده و در برخی محورها منسجم قرار گرفته‌اند با ایجاد تغییراتی در پایه‌ریزی فضای کالبدی محورها تاریخی اقدامات نوسازی صورت گیرد. در سال‌های اخیر توجه و عنایت مسئولان اجرای به رویکرد نوسازی و بهسازی محله‌های کهن و همچنین، بافت تاریخی در شهر تبریز بیشتر شده و در نتیجه، ایده‌ها و اهداف تازه‌ای در این زمینه پدید آمده است. البته نباید این نکته را نادیده بگیریم که در اکثر محورها به مرمت تک‌بناهای تاریخی بسنده شده است. یکی از اهدافی که به‌تازگی در زمینه اقدامات نوسازی محورها تاریخی تبریز صورت گرفته، هدف جذب گردشگر و افزایش مدت اقامت او در شهر است. البته برنامه‌ریزی‌هایی که با رویکرد توریسم محوری باشد به صورت مجزا اجرا نشده است و برنامه‌ای که مستقیم به رویکرد توریسم نوسازی محورها و بافت‌های تاریخی و طراحی در این بافت‌ها باشد. با توجه به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های این شهر نداشته‌ایم و گردشگری یکی از اهداف این اقدامات به حساب می‌آید. اقدامات نوسازی در بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهر تبریز، می‌تواند سبب به‌وجود آوردن امکانات و توان‌های بالقوه بافت‌ها شود.

صور پیشین مطالعات انجام‌یافته، بازآفرینی را محصول تداوم مدیریت شهری و حکمروایی شهری دانسته است. این پژوهش نقش سازمان‌های مکمل را به عنوان مولد توسعه در مشارکت فعال شهروندان و مدیریت تبیین کرده است. اقتصاد شهری فعال از طریق توسعه صنایع و تولیدات بومی در توجه به سبک زندگی و معاش شهروندان عامل دیگری است که در مطالعات قبلی کمتر پرداخته شده است. توسعه گردشگری اگر هدفمند صورت گیرد باعث بازآفرینی در بافت تاریخی تبریز است. به علت وجود جاذبه‌های تاریخی فراوان در بافت تاریخی تبریز و پتانسیل برای جذب گردشگر در واقع تقویت و احیای مراکز گردشگری می‌تواند موتور محرک بازآفرینی شهری در این محدوده شود. باید عنوان کرد که اگر توسعه گردشگری در این بافت هدفمند نباشد، باعث از بین بردن ساختار بافت، شلوغی و ترافیک و صلب‌آسایش از ساکنان خواهد شد. در راستای تحقق بازآفرینی شهری برای توسعه گردشگری میراث فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز شش سیاست‌اجرایی را می‌توان در نظر گرفت که شامل:

۱. تهیه ضوابط مصوب حفاظت از بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛
۲. طراحی شهری با تجدید حیات شهری در بافت‌های تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛

- [8] Shamae, A., Delfan nasab, M., cx, X. Development of tourism in Tajrish neighborhood with urban rehabilitation approach (Tajrish case). *Geography (Regional Planning)*, 2020; 10(2 - 3): 877 - 894. <https://dori.net/dor/20.1001.1.22286462.1399.10.39.22.9>. [In Persian]
- [9] Ahadnejad, M., Heydari, M. T., Moharrami, S. Social rehabilitation of historical context with urban tourism approach (case study: historical context of Zanjan city. *Geography (Regional Planning)*, 2020; 10(2 - 3): 947 - 960. <https://dori.net/dor/20.1001.1.22286462.1399.10.39.26.3>. [In Persian].
- [10] Tan, J.; Wang, K.; Gan, C.; Ma, X. 2023, The Impacts of Tourism Development on Urban-Rural Integration: An Empirical Study Undertaken in the Yangtze River Delta Region. *Land*, 12, 1365. <https://doi.org/10.3390/land12071365>.
- [11] Al - Alwani & Al - Fatlawi, 2023, Urban heritage redevelopment model within historic centre of Hilla, Iraq, *International Journal of Sustainable Building Technology and Urban Development*. 14(2), 247 - 259. <https://doi.org/10.22712/subs.20230019>.
- [12] García, A, A, 2021, Relationship between Blue Economy, Cruise Tourism, and Urban Regeneration: Case Study of Olbia, Sardinia, *Journal of Urban Planning and Development*, 147(3), [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)UP.1943-5444.0000712](https://doi.org/10.1061/(ASCE)UP.1943-5444.0000712).
- [13] Kordej - De Villa, Ž., Šulc, I. 2021. Cultural Heritage, Tourism and the UN Sustainable Development Goals: The Case of Croatia. In: Andreucci, M.B., Marvuglia, A., Baltov, M., Hansen, P. (eds) *Rethinking Sustainability Towards a Regenerative Economy*. Future City, 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-71819-0_19
- [14] Andrew, T. Editorial. In the *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 15(2). 34 - 49. <https://hstalks.com/article/6709/editorial/?business&noaccess=1>.
- [15] Pazzini, M.; Corticelli, R.; Lantieri, C.; Mazzoli, C. Multi - Criteria Analysis and Decision - Making Approach for the Urban Regeneration: The Application to the Rimini Canal Port (Italy). *Sustainability* 2023, 15, 772. <https://doi.org/10.3390/su15010772>.
- [16] Pellicelli, G.; Rossetti, S.; Caselli, B.; Zazzi, M. Urban regeneration as an opportunity to redesign Sustainable Mobility. Experiences from the Emilia - Romagna Regional Call. *Transp. Res. Procedia* 2022, 60, 576-583. <http://dx.doi.org/10.1016/j.trpro.2021.12.074>.
- [17] Fatahizadeh F, Yazdani S, Sheikhu Islami A. Assessing the sustainable and integrated urban regeneration model in Darwaz Ray neighborhood, Qom city. *Haft Hesar environmental studies*. 1402; 12 (45): 89 - 104. <http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-1-1953-fa.html>.
- [18] Motalebi, G. Balai oskoui, A., Shahbazi, Y., Farahnaki, M. Regeneration of Urban Riverside's Worn - Out Textures The Case Study of Urban Worn - out Textures of the Abshuran Riverside in Kermanshah. *Sustainable city*, 2023; 6(2): 79 - 93. <https://doi.org/10.22034/jsc.2021.261173.1376>.
- [19] Wang, H.; Zhao, Y.; Gao, X.; Gao, B. Collaborative decision - making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy* 2021, 107, 105479. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105479>.
- [20] Pourhamrah, Khadijeh, & Ahmadzadeh, Hassan. Evaluating the Relationship between Tourism Development, Economic Sustainability and Municipal and Citizenship Incomes (Case Study: Tabriz Metropolis). *Journal of Urban Economics and Planning*, 2022, 3(4), 38 - 51. <https://sid.ir/paper/1035562/en>. [In Persian].

۳. حمایت از جاذبه‌های گردشگری و تاریخی از طریق تقویت سرمایه‌گذاری و تعیین کاربری‌های متناسب در شهر تبریز؛
۴. اجتناب از مداخلات کالبدی گسترده و تأکید بر حفاظت از وحدت نظام ساختاری کالبدی و اجتماعی در بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز؛
۵. تجدید حیات اقتصادی عرصه‌های فرهنگی و تاریخی در شهر تبریز؛
۶. برنامه‌ریزی حفاظت و احیای تک‌بناها، مجموعه‌ها، محدوده‌ها و عرصه‌های تاریخی شهر تبریز.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول ۴۰ درصد؛ نویسنده دوم ۳۰ درصد؛ نویسنده سوم ۳۰ درصد است.

تشکر و قدردانی

از کلیه کسانی که در این تحقیق، محققان را یاری کرده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌کنیم. این تحقیق منافع تجاری برای نویسندگان نداشته و در قبال ارائه اثر خود از هیچ سازمان و نهادی دریافت نکرده‌اند و مقاله حامی مادی و معنوی ندارد.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- [1] Rˆat,ulea, G.G.; Csesznek, C.; Borcoman, M.; Sorea, D. Cultural Landscape as a Resource for Urban Regeneration in Rupea (Romania). *Land*, 2023, 12, 1985. <https://doi.org/10.3390/land12111985>.
- [2] Neduˆcin, D.; Krklješ, M.; Zlatomir Gajiˆc, Z. Post - socialist context of culture - led urban regeneration Case study of a street in Novi Sad, Serbia. *Cities* 2019, 85, 72-82. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2018.11.024>.
- [3] Swarbrooke, J., & Horner, S. (2001). *Business Travel and Tourism*, Oxford: Butterworth Heinemann. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-7506-4392-4.50012-4>.
- [4] Baniamerian H, andalib A, jahanshaloo L. Analyzing the Relationship Between Regeneration of Historic Centers and Urban Development Catalysts Case Study: Old Texture of Kermanshah. *jgs* 2024; 23 (71): 24. <http://dx.doi.org/10.61186/jgs.23.71.433>.
- [5] Madandola, M & Boussaa, D (2023) Cultural heritage tourism as a catalyst for sustainable development; the case of old Oyo town in Nigeria, *International Journal of Heritage Studies*, 29:1 - 2, 21 - 38, DOI: [10.1080/13527258.2023.2169332](https://doi.org/10.1080/13527258.2023.2169332)
- [6] jamalvandi, A. N., Saberi, H., Soleimany, H., & Khadimolhoseiny, A. Investigating the Role and Position of Urban Regeneration in Tourism Axes (Case Study: Ilam City). *Urban Structure and Function Studies*, 2024, 11(38), 75 - 102, <https://doi.org/10.22080/usfs.2023.25778.2370>. [In Persian]
- [7] Khodaei, Y., Kargar, B., Sarvar, R. Survey of Urban Tourist Role and Effects on Zanjan City's recreation. *Regional Planning*, 2022; 11(44): 291 - 308. <https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4122>. [In Persian]

- [21] Esmaeili Mahyari, M., Irani, H. R., NourmandiPour, V. A Review of Urban Tourism Research: Identifying Future Trends. *Urban Economics and Planning*, 2023; 4(4): 58 - 73. <https://doi.org/10.22034/uep.2023.423781.1426>.
- [22] Cohen, E., A phenomenology of tourist experiences. *SAGE*, 13(2), 179 - 201, 1979. <https://doi.org/10.1177/003803857901300203>.
- [23] Chen, X.; Li, J.; Han, W; Liu, S. Urban Tourism Destination Image Perception Based on LDA Integrating Social Network and Emotion Analysis: The Example of Wuhan. *Sustainability* 2022, 14, 12. <https://doi.org/10.3390/su14010012>.
- [24] Wang, X.; Chen, X.; Gu, Z. Online Information Reviews to Boost Tourism in the B&B Industry to Reveal the Truth and Nexus. *Information* 2024, 15, 103. <https://doi.org/10.3390/info15020103>.
- [25] European Commission, Towards quality urban tourism, Integrated Quality Management (IQM) of urban tourist destinations. European Communities Publications: Brussels, 2000. <http://europa.eu.int>.
- [26] Hessari, J., Watanparast, M., Mafi, E. Recreating the urban historical context with a tourism development approach Case study: District 7 of Mashhad Municipality. *urban tourism*, 2023; 9(4): 137 - 153. <https://doi.org/10.22059/jut.2022.341349.1031>.
- [27] Lei, H.; Zhou, Y. Conducting Heritage Tourism - Led Urban Renewal in Chinese Historical and Cultural Urban Spaces: A Case Study of Datong. *Land* 2022, 11(12), 2122. <https://doi.org/10.3390/land1122122>. [In Persian].
- [28] Tan, J.; Wang, K.; Gan, C.; Ma, X. The Impacts of Tourism Development on Urban-Rural Integration: An Empirical Study Undertaken in the Yangtze River Delta Region. *Land*, 2023, 12, 1365. <https://doi.org/10.3390/land12071365>.
- [29] Wu, H. - C., & Li, T. A Study of Experiential Quality, Perceived Value, Heritage Image, Experiential Satisfaction, and Behavioral Intentions for Heritage Tourists. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 2017, 41(8), 904 - 944. <https://doi.org/10.1177/1096348014525638>.
- [30] Zukin, S., *The Cultures of Cities*, Blackwell: Oxford, 1995. <https://www.jstor.org/stable/623057>.
- [31] Craig - Smith, S.J. & Fagence, M., *Recreation and Tourism as a Catalyst for Urban Waterfront Redevelopment: An International Survey*, Greenwood Publishing Group, 1995. <https://doi.org/10.5860/choice.33 - 3449>.
- [32] Zeynali Azim, A., Babazadeh Oskouei, S., Mehmani, R., Faraji, S., & Rafizadeh, M. 2023. Evaluation of Urban Regeneration in the Historical Context of Tabriz City with a Culture - Oriented Approach. *Sustainable Development of Geographical Environment*, 5(8), 51 - 69. <https://doi.org/10.48308/sdge.2023.103833>. [In Persian]
- [33] Zeynali Azim, A., & Karami, I. Integrated assessment of city residents' satisfaction with viability in Tabriz city by structural equation method (Case study: Zone 8). *Researches in Earth Sciences*, 2023, 14(3), 155 - 178. <https://doi.org/10.48308/esri.2023.103547>. [In Persian]

پرویشگاه علوم انسانی ومطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی